

Prof.univ.dr. Valentin CIORBEA^[1]

Arhiepiscopul Raymund Netzhammer

EPARHIA RÂMNICULUI ÎN OPERA ARHIEPISCOPULUI CATOLIC DE BUCUREȘTI RAYMUND NETZHAMMER (1900-1902; 1905-1924)

CARIERA TEOLOGICĂ

Pe 19 ianuarie 1862 familia agricultorului Netzhammer din satul Erzingen, ducatul Baden din Germania, a sporit cu un băiețel. La botez a primit numele de Albin. În total familia Netzhammer se compunea din părinți, trei băieți și două fete.

Până la 14 ani, Albin a locuit la Erzingen cu frații și părinții.

Familia Netzhammer era evlavioasă și periodic făcea pelerinaje la mănăstirea benedictină Maria Einsiedeln din Elveția. În mod cert slujbele și atmosfera din mănăstire l-au impresionat pe copilul Albin. Părinții au decis, când a împlinit 14 ani, să-l înscrie la seminarul mănăstirii care avea internat. Desigur a fost și dorința lui Albin. La împlinirea vârstei de 18 ani devine *novice*, iar la 22 de ani a depus jurămintele monahale primind numele de călugăr Raymund.

La finalizarea studiilor teologice în 1887 i s-a oferit postul de profesor de matematică la seminarul pe care l-a urmat. Nu după mult timp a preluat și orele de fizică și chimie. De tânăr și-a afirmat firea curioasă și dorința de a cunoaște variate domenii. Așa se explică interesul pentru radiologie, speologie și arta fotografică. Și-a achiziționat un aparat de fotografie Kodak, de care nu s-a despărțit până la moarte. Ne-a lăsat fotografii cu diverse imagini din țara noastră.

În anul 1900, pe când se afla în Scoția pentru a învăța limba engleză i se comunică transferul în România, la București, ca profesor la seminarul catolic unde se pregăteau viitorii preoți. Va preda matematica, fizica și chimie. Între 17 octombrie 1900 și 29 iunie 1902 a îndeplinit funcția de *Superior*, conducător, al seminarului.

După aproape doi ani a fost rechemat la Roma, la colegiul benedictin San Anselmo. După un an primește funcția de *Rector* la Collegium Graecum, instituție papală, unde studiau viitorii preoți greco-catolici.

Se părea că nu se va mai întoarce în România. Viața sa a luat însă o nouă întorsătură. Decesul arhiepiscopului Xaverius von Hornstein (1840-1905), care păstori la București comunitatea catolică din România a vacantat postul. Trebuia rapid găsit și numit un nou ierarh.

Cunoscând și apreciind activitatea desfășurată în România de către tânărul preot și profesor Raymund Netzhammer, papa Pius al X-lea (1903-1914) l-a considerat potrivit pentru a fi numit ierarh la București. Pe 5 noiembrie 1905 a fost ridicat la rangul de episcop în biserica abației San Anselmo. Înainte de a pleca la post, Pius al X-lea i-a cerut „*să fie un bun român*”. Activitățile desfășurate de Raymund Netzhammer în țara noastră sunt dovezi incontestabile că s-a condus după îndemnul papei.

Pe 17 decembrie 1905 Netzhammer sosea la București. A mers direct la catedrala „Sf. Iosif” unde se oficia liturghia. După slujbă însoțit de preoții participanți a plecat direct la palatul arhiepiscopal unde s-a instalat. Cunoștea clădirea din prima perioadă a activității sale în capitala României.

În după-amiaza respectivei zile, Raymund

Netzhammer pune în aplicare un gând, deschiderea unui *Jurnal* într-un caiet, unde cu talent a consemnat adevărate pagini de reporter despre locurile pe care le va vizita, personalitățile importante cunoscute, situația arhiepiscopiei ș.a.

Exemplificăm cu un extras din prima filă a *Jurnalului*: „*București, Duminică, 17 decembrie 1905... De la catedrală pornim cu trăsura spre palatul arhiepiscopal din strada Esculap, o clădire mare și foarte frumos amplasată, operă meritorie a lui Hornstein. Urcând treptele spre vestibulul cu adevărat primitor, îmi apare în minte figura impunătoare a răposatului meu predecesor care, cu trei ani în urmă în ajunul sărbătorii sfinților Petru și Paul, stând pe treapta de sus, ne-a urat rămas bun lui p. Lucius și mie, când am părăsit seminarul și ne-a permis să plecăm acasă, în Elveția*” (Sic).^[2]

Importantul jurnal pentru cunoașterea multor evenimente, locuri, personalităților române a însemnat consemnări pe 35 de caiete pe care le-a încheiat în 1926. Precizăm că până la deces, survenit pe 18 septembrie 1945 pe insula Werd din Elveția, unde se retrăsese după plecarea din România, a mai atașat unele documente.

Jurnalul a fost publicat în Germania în 1995-1996. Varianta în limba română a apărut în două volume (1.737 p.) tipărite în anul 2005 de Editura Academiei Române.^[3] Opera lui Netzhammer este mult mai bogată legată de România, constând în cărți, articole și studii științifice pe teme de istorie, arheologie, numismatică și istoria bisericii. De mare interes este arhiva personală și artefactele adunate.

Vorbitor de limba română impresiona interlocutorii români, iar contactele deveneau mult mai deschise.

RAYMUND NETZHAMMER ȘI REGELE CAROL I

Informăm pe distinsul cititor că Netzhammer a avut cu regele Carol I o relație deosebită, de nivel confidențial. Îi cunoscuse pe Carol și pe Elisabeta în ziua de 10 septembrie 1897 când cuplul regal a vizitat mănăstirea Einsiedeln, unde călugărul Netzhammer le-a explicat „*partea electrică a noii orgi cu presiune înaltă...*”.^[4] În perioada 1900-1902 de activitate la București a beneficiat de două audiențe particulare. Notează arhiepiscopul în *Jurnal*: „*Pe atunci, regele se arătase foarte prietenos și afabil față de mine, un simplu părinte benedictin*”.^[5]

Prima întâlnire dintre arhiepiscopul Netzhammer și Carol a avut loc în ziua de 19 decembrie 1905 în urma solicitării unei audiențe în care Netzhammer între altele i-a solicitat Suveranului, în baza recomandării Vaticanului, ridicarea unei biserici greco-catolice

la București, locul fusese cumpărat în str. Polonă. Regele a avut rezerve apreciind problema ca fiind „dificilă, politică”.^[6] Biserica pentru greco-catolici a rămas incertă, dar Carol i-a spus că la Sinaia se poate construi o biserică catolică. Biserica greco-catolică s-a contruit la București în anii 1909-1910.

Pe lângă subiecte privind aspecte legate de activitatea bisericii catolice, Carol și Netzhhammer, ambii împătimiți turiști, își destăinuiau impresiile din zonele vizitate. Carol i-a spus lui Netzhhammer „Am călătorit de-a lungul și de-a latul lanțului munților Carpați, din Bucovina până la Porțile de Fier”.^[7]

Arhiepiscopul a consemnat aprecierile lui Carol despre „Răpitoarele ținuturi dintre Râmnicu Vâlcea și Târgu Jiu a căror munți și dealuri sunt împodobite cu cele mai vechi mănăstiri românești. Vorbea despre mănăstirea Arnota situată la o mare înălțime și cu îndepărtată perspectivă unde într-o biserică bizantină, mică dar frumoasă se găsește mormântul voievodului Matei Basarab. Apoi mi-a atras atenția asupra mănăstirii Bistrița așezată la poalele mănăstirii Arnota și asupra izvoarelor de acolo, bogate în ape, pe care a trebuit să le treacă peste trunchiuri înguste pentru a ajunge la o spintecătură de stânci, demnă de văzut ale cărei numeroase peșteri serveau mai înainte ca locuințe ale călugărilor și schimnicilor”.^[8]

Relatându-i lui Carol I despre dorința sa să scrie un studiu referitor la raporturile împăratului Constantin cel Mare (306-337) cu regiunea Dunării de Jos primește de la rege material documentar, în cărți și surse ilustrative.

VIZITE LA MĂNĂSTRI DIN EPARHIA VÂLCEA, ARNOTA, BISTRIȚA. ORAȘUL RÂMNICU VÂLCEA

Iată cum descrie vizita la Mănăstirea Arnota făcută în aprilie 1902. Subcapitolul se intitulează „Sanctuarul național de la Arnota”.

Constată că drumul spre Sfânta mănăstire era dificil, în pantă, „nu prea umblat” prin pădurea cu fagi și stejari. Ajunge într-o poiană deschisă unde „zărim turnulețele de colț, apoi răsar zidurile unui vechi edificiu cu ferestre mici, iar cupoalele se înalță din voluminoasa clădire, în vreme ce crucile lor triple amenință să se incline, aproape desfăcându-se deja lanțurile cu care erau ancorate, conform obiceiului oriental, pe acoperișul cu turle”.^[9]

Paznicul mănăstirii deschide poarta lăcașului pentru Netzhhammer și însoțitorul lui. Imaginea este dezoilantă. Va scrie: „Întregul ansamblu trădează un lăcaș monahal, dar aspectul este de-a dreptul trist. Acoperișul

este stricat, iar efectele distrugătoare ale ploii se observă pretutindeni ba chiar unele ziduri s-au prăbușit deja, ceea ce îi permite privirii să pătrundă în unele încăperi cândva locuite”. Și Netzhhammer consemnează că domnitorul Matei Basarab (1632-1654) s-a refugiat în munte de teama turcilor. După trecerea pericolului a ctitorit un lăcaș sihăstresc cu biserică și chilii pentru călugări. În vremea lui Știrbei Vodă (1849-1853; 1854-1856) s-au contruit noi chilii.

Pe Matei Basarab care avea în biserica de la Arnota locul de veci îl considera „erou”. Aflăm că „monumentul funerar executat cu măiestrie de către un artist grec sub forma unui sarcofag de marmură. Pe lângă stema țării, vulturul cruciat, ni se arată și o serie de de semne marțiale; inscripția îl preaslăvește în cuvinte elocvente pe invincibilul luptător și domnitor, pe evlaviosul constructor al unui mare număr de biserici și mănăstiri, pe ocrotitorul săracilor. În aceeași bisericuță se află și mormântul tatălui marelui Basarab (Danciu Brâncoveanu n.n.) a cărui memorie o păstrează o simplă placă din piatră cu inscripție”.^[10]

Continuă arhiepiscopul: „Interiorul sanctuarului prezintă forme plăcute și crează o frumoasă atmosferă. Pereții, turlele și bolta, acoperite toate până în cel mai mic cotlon cu picturi și ornamente, sunt atât de afumate, încât aproape că nu se mai recunoaște nimic, lucru cu care ochiul familiarizat cu bisericile românești este obișnuit. Ne revoltă însă doar urmele numeroase ale ploii care are efecte catastrofale acolo unde pătrunde. Candelabrele și pupitrele cântăreților se află la locul lor iar altarul aflat în spatele iconostasului este dotat cu toate obiectivele necesare slujbei. Din păcate, nu am putut sta de vorbă cu preotul care săvârșește aici serviciul divin în anumite zile dinainte stabilite deoarece plecase deja spre vale”.^[11]

Netzhhammer și însoțitorul au coborât la Mănăstirea Bistrița. A fost cazat într-o casă unde locuiau câțiva călugări. Scrie despre respectivii monahi: „Încă de la

Regele Carol I în trăsură regală

patru dimineața, călugării s-au sculat ca să poată ajunge la timp la rugăciune în biserica mănăstirii. Culcușele lor sunt tari, ele se compun dintr-o scândură pe care se așterne o pătură simplă". Admirând clădirile mănăstirii și peisajul, Netzhammer consemnează în însemnările sale: „Edificiul mare, frumos și bine păstrat este gol de ani de zile. O vreme a fost folosită drept școală de subofițeri, dar astăzi nu mai este folosită decât o anexă de către o mână de soldați”.^[12]

Starețul mănăstirii l-a invitat pe ierarhul catolic să asiste la slujba de vecernie. Mai mult, i-a arătat rămășițele Sfântului Grigorie Decapolitul (797-848), venerat de obște și locuitorii din zonă. Pe Netzhammer îl interesa racla întrucât iezuiții (bollandiști) afirmaseră că osemintele sunt ale Sfântului Ioan Capistran (1386-1456), călugăr franciscan, sanctificat de Vatican.^[13]

În discuțiile cu starețul Mănăstirii Bistrița, Netzhammer și-a exprimat dorința de a vizita „Peștera Sfântă de pe Bistrița”. Starețul i-a dat călăuză un tânăr călugăr care cunoștea drumul dificil de parcurs. Se mergea în pantă până la Cheile Bistriței, unde Netzhammer a admirat o „biseriță frumoasă acoperită cu pante de pomi fructiferi, situată cum nu se putea mai frumos”.^[14] La capătul cărării au ajuns la peșteră. Au aprins lumânările primite de la starețul mănăstirii Bistrița și s-au strecurat cu greu printr-o intrare strâmtă, folosindu-se de mâini și de picioare. După parcurgerea crăpăturii înguste din stâncă, s-au deschis „două coridoare mari și încăperi înalte și late, luminate din păcate, foarte puțin de lumânările noastre”, a scris ulterior Netzhammer.^[15] În stânga a văzut o capelă dărăpănată în care viețuise un pustnic. Urmau trei intrări. Cea din mijloc ducea la un coridor la capătul căruia se afla „o capelă micuță, grațioasă care fusese odinioară acoperită cu picturi”.^[16] Erau vizibile figuri bizantine pe pereți și iconostas. Vizitatorii au băut apă din izvorul care curgea prin peșteră considerat tămăduitor și făcător de minuni.

Netzhammer scrie că în România se află biserici

Mănăstirea Stânișoara

săpate în stânci. Exemplifică cu Mănăstirea Nămăiești, unde viețuiau circa 40 de călugărițe.^[17] Ierarhul catolic relevă că în caz de pericole moaștele Sfântului Grigorie Decapolitul erau aduse în peșteră. Mai mult călugării transportau comorile de artă, documente tot ce era apreciat ca valoros.^[18]

Revenit la Mănăstirea Bistrița, Netzhammer a vizitat capela Bolnița, după care și-a luat la revedere de la stareț și a plecat cu căruța spre Râmnicu-Vâlcea. Urmărește cu atenție peisajul și așezările prin care a trecut. Iată ce va scrie ulterior: „Gospodăriile țărănești, strânse doar rareori laolaltă într-un sat bine definit, răsfricate ici și colo și însuflețind altfel peisajul montan, dau impresia unei anumite bunăstări. Gospodăria cuprindea în incinta sa casa de locuit, cu un nivel, prevăzută cu o prispă frumos împodobită, apoi diferite căsuțe și șoproane, stogul de fân și cel de pae, terminându-se spre șosea cu o poartă înaltă, deseori frumos ornamentată cu picturi sau sculpturi în lemn”. Sătenii îl salutau pe Netzhammer ca pe preotul lor: „Sărut mâna”. Despre locuitori subliniază că sunt „de neam de oameni sănătoși și frumoși. Pretutindeni predomină părul blond. O îmbrăcăminte mai frumoasă decât a acestor oameni de la munte n-am întâlnit în nici o altă țară”. Costumul bărbaților se compunea din cămașă peste pantaloni strâmți de culoare albă. Pentru vremea rece purtau o tunică de culoare închisă. Pe cap aveau căciulă „făcută din lână de oaie”. Se încălțau cu cizme ori opinci.^[19]

Femeile de la copile la cele în vârstă, vara nu purtau încălțăminte. Îmbrăcau o cămașă lungă până la glezne și o maramă pe umeri care cădea până la brâu. Mijlocul corpului era cuprins cu un brâu lat cusut multicolor. O piesă importantă a costumului popular era fota îngustă, de culoare închisă purtată în față și la spate. Netzhammer atrage atenția că toate hainele se țeseau și croiau în gospodărie. Maramele erau țesături fine cu broderii la capete. La gât femeile aveau podoabe. Îmbrăcămintea de sărbătoare avea în cusătură fire de aur și argint. Iarna se îmbrăcau cu cojoace din piei de oaie înflorate prin cusături deosebite.

Pe drumul spre Govora Netzhammer remarcă animație în sate, gospodării și în jurul lor. Descrie imaginea fetei care mergea cu vaca la păscut cu furca în brâu. Întruna din localități merge pe jos, drumul era în pantă, caii se opinteau. În zona cea mai înaltă notează în Jurnal „se lucra de zor la o nouă biserică, înzestrată cu mai multe turle, care domină întreaga vale”.^[20]

Nu s-a mai oprit la Govora și a continuat drumul spre Ocna (Ocnele Mari s.n.), atunci un mic orașel în zona căruia se aflau importante zăcăminte de sare, exploatate cu deținuți. În oraș erau vile și la momentul trecerii lui Netzhammer mulți turiști. Pe întuneric

Mănăstirea Turnu

căruța a intrat în Râmnicu Vâlcea și ajunge la Bărăție, vechea biserică franciscană în piața centrală a orașului. În piață era animație, cânta muzica militară, lăutari și o cântăreață de la un teatru de vară.

În opera lui Netzhhammer se află o succintă descriere a localității Râmnicu Vâlcea. Ne relatează că era un „oraș de provincie destul de frumos”. Avea două străzi principale pietruite. Clădirea tribunalului este apreciată ca „splendidă”. Orașul avea șapte biserici ortodoxe, „bine întreținute”. Liceul și spitalul regional funcționau în clădiri care ieșeau în evidență. Netzhhammer remarcă eforturile administrației orașului pentru înfrumusețare. Exemplifică prin alea largă cu arbuști care făcea legătura cu podul peste Olt, grădina publică, cu pavilioane, băi, locuri de joacă, islazuri și râulețe, amenajări care puteau rivaliza cu cele din orașe occidentale. Locul cel mai animat al orașului era piața, unde dimineața se umplea de țărani și țărănci, îmbrăcați în frumoasele costume populare, ca într-un tablou multicolor.

Ca dispunere geografică Râmnicu Vâlcea se afla la baza unui deal. Acolo se ridicase foișorul de foc. Din acea zonă Netzhhammer a admirat panorama orașului spre Olt și dealurile împădurite ale județului Argeș. La limita de nord a Râmnicului Vâlcea se află Cetățuia, o stâncă în vârful căreia se ridicase „o minunată biserică”. Era de fapt Schitul Cetățuia. Netzhhammer subliniază că orașul este principala localitate a regiunii bogată în izvoare minerale, fântâni sulfuroase, băi amenajate la Govora și Ocna, Călimănești și Căciulata. Despre Mănăstirea Cozia, ctitorită de Mircea cel Bătrân (1355-1418), unde își află locul de veci, Netzhhammer subliniază că este „străveche și venerată”. În biserica mănăstirii este înmormântată și mama lui Mihai Viteazul.^[21]

În continuare Netzhhammer ne redă tabloul de ansamblu al excursiei în eparhia Râmnicului: „Prin toate localitățile, familiile țăranilor stăteau în fața caselor lor, în jurul focului, deasupra căruia firbea mămăliga.

Prin curți se vedeau grupuri de fete torcând, bătrânii pălăvrăgind și flăcăiandri care trândăveau culcați pe piei de oaie, pe siluetele tuturor profilându-se cununa flăcărilor înalte. A fost o seară minunată”.^[22]

LA MĂNĂSTIRILE DINTR-UN LEMN, GOVORA, OSTROV, TURNU ȘI STĂNIȘOARA

Despre monahismul vâlcean Netzhhammer a conchis: „Regiunea din jurul Râmnicului Vâlcea este cea mai bogată în mănăstiri din întreaga Românie. În fiecare vale și vâlcea dai aici de câte un așezământ monahal”. Multe dintre ele erau populate cu ardeleni.

În seara zilei de 23 aprilie 1908 Netzhhammer sosea cu „trenul de seară” la Râmnicu Vâlcea. A fost așteptat de preotul catolic de la Bărăție. Dorea să viziteze Mănăstirile Dintr-un Lemn și Govora. A doua zi cu căruța închiriată pleacă spre Râureni și Băbeni, iar de aici spre Mănăstirea Dintr-un Lemn. Dorea să vadă celebra icoană a Maicii Domnului făcătoare de minuni. Ca în fiecare excursie este fascinat de peisaj și de oameni. După îmbrăcăminte conchide „că nu erau din partea locului, ci trebuie să fie imigranți de dincolo de Carpați”.^[23] I-a remarcat mergând pe jos, în căruțe sau călare.^[24]

În apropierea mănăstirii este impresionat de deschiderea peisajului. Specifică Netzhhammer: „am văzut în această priveliște splendidă un punct alb strălucitor în depărtare. Era, sfântul lăcaș național Arnota”. Traversează pădurea și vede Mănăstirea Dintr-un Lemn. Va scrie „Este tot o ctitorie a marelui (Matei) Basarab. Ansamblul în sine nu prezintă o frumusețe aparte, dar se potrivește cât se poate bine, prin simplitatea sa, în regiunea aceea simplă, fermecătoare”.

Ierarhul catolic descrie bisericuța de lemn pe care a vizitat-o însoțit de duhovnicul mănăstirii, „aflată sus pe deal, la umbra unor copaci uriași (stejari seculari n.n.) și face o impresie deloc rea și din punct de vedere artistic”.^[25]

În *Jurnal* a completat impresiile despre bisericuță. Este, subliniază ierarhul „construită în întregime din lemn și care are multe ornamente încrustate specifice artei populare românești autentice”.^[26] După vizitarea bisericuței de lemn Netzhhammer coboară la biserica de zid. Maicile l-au invitat într-un salon de primire „curat și luminat”. Întrucât proprietarul căruței cu care Netzhhammer a venit la mănăstire a devoalat că preotul catolic este arhiepiscop, stareța Varvara Dumitrescu i-a adresat rugămintea de a semna în caietul de oaspeți. Ulterior a scris despre moment: „nu este deloc neinteresant să vezi numele meu (alături de) cei ai diverșilor

episcopi și preoți ortodocși".^[27] Netzhammer a fost primul ierarh catolic care a vizitat mănăstirea. Desigur a văzut Sfânta icoană care l-a impresionat prin dimensiunile ei. Descrierea este interesantă: „Icoana cu pricina a Maicii Domnului, în jurul căreia atârna fluturi de aur și broderii naționale, este înaltă peste un metru, având o ramă bogată și fiind ferecată cu argint, după tradiția orientală, excepție făcând chipurile mamei și al pruncului, pe care de fapt, nu se mai vede nici un detaliu”. În continuare Netzhammer ne dă o informație excepțională pentru istoria Sfintei mănăstiri „Regele Carol a vizitat această mănăstire, în primii ani ai domniei sale, a pus un artist să execute o reproducere după această icoană”.^[28] Regele Carol a fost al doilea șef de stat al României moderne care a vizitat mănăstirea, primul fiind domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care a fost găzduit pe 23 iunie 1859 când a poposit la Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn.^[29]

Ulterior Netzhammer i-a povestit regelui Carol I despre vizita la Mănăstirea Dintr-un Lemn. Monarhul i-a trimis prin directorul Muzeului Național Tzigara-Samurçaș o copie a Sfintei icoane a Maicii Domnului.^[30] Din discuția cu maica stareță, Netzhammer a aflat că în mănăstirile vâlcene viețuiau monahi și monahii din Transilvania. Chiar și maici greco-catolice au venit în mănăstirile vâlcene. Arhiepiscopul Netzhammer nota cu regret: „dacă ar fi fost restrânse laolaltă, ar fi putut rezulta o mănăstire catolică de rit românesc destul de bine populată”.^[31]

Părăsește Mănăstirea Dintr-un Lemn după-amiază și se îndreaptă spre Mănăstirea Govora. Vremea era frumoasă, priveliștile „idilice, fermecătoare a unor căsuțe drăguțe, a unor mori mici de apă care stăteau parcă pe niște picioroange, a unor copii care se jucau, a unor țărani care arau sau semănau”.^[32]

Își urmează drumul spre Govora. După trecerea râului Bistrița priveliștea îi apare lui Netzhammer într-un colorit „nemaivăzut”. La intrare în Govora vede vile, pavilioane și umbrare. Conchide că Govora este o stațiune „foarte frecventată în lunile de vară”. Încă nu erau turiști dar Govora avea spații de cazare suficiente.

Ajunge la mănăstire. Scrie Netzhammer că era așezată pe un povârniș înclinat. Îi atrage atenția turnul tetragonal de la poartă, construcție solidă care, subliniază Netzhammer, putea servi ca fortificație în caz de atac. Spatele mănăstirii era construită în dreapta și stânga turnului. Vizitând construcția Netzhammer reține și notează că păstrează elemente arhitecturale, bolți, arcade, galerii și balcoane impresionante. Din păcate arată dărăpănată, chiar o ruină.^[33] Mănăstirea nu era populată. Avea un stareț care muncea de unul singur pe ogorul din apropierea mănăstirii. Mai era

un tânăr care lua meditații pentru Școala de cântăreți. Starețul a venit și a salutat vizitatorii. A deschis biserica și l-a condus pe Netzhammer relatându-i că primul ctitor a fost domnitorul Radu I (1377-1383), iar al doilea Matei Basarab. Netzhammer a aflat că Mănăstirea Govora a excelat ca important centru de cultură, deținea o tiparniță unde s-a scos „psaltirea românească”. Este vorba de „Psaltirea slavonească”.^[34] Invitați în camera de oaspeți sunt serviți cu apă, dulceață și cafea, obicei generalizat în mănăstiri. Camera de oaspeți avea un pridvor din care a admirat priveliștea „fermecătoare, datorită faptului că asupra ei pluteau sclipiri și strălucirea aurie a apusului de soare care-i ademenea pe țăranii și țăărăncile ce trebăluiau pretutindeni să iasă afară din curțile lor în îmbrăcămintea lor albă și roșie dându-le proporții statuare. L-am înțeles cu adevărat pe marele om de stat Brătianu (Ion C. Brătianu 1821-1891) care se îndrăgostise atât de mult de acest loc. Aici locuia periodic și tot de aici își onorase obligațiile sale de om de stat”.^[35] Starețul l-a invitat să vadă bucătăria și camera. L-a servit cu mere roșii și nu l-a lăsat să plece „până ce n-am băgat în buzunare câteva dintre aceste odoare din livada lui”.^[36]

În scrierile lui Netzhammer se află însemnări și despre alte locuri din Râmnicu Vâlcea. Scrie despre insula Ostrov, parcul și „biserița veche, distrusă, care fusese odinioară centrul primei mănăstiri de maici din țară” întemeiată de Neagoe Basarab (1512-1521) și soția sa Despina.^[37]

Din mersul trenului remarcă vilele din stațiunea Călimănești, fântânile cu ape minerale de la Căciulata,

Mănăstirea Dintr-un Lemn

crucile și turnurile Mănăstirii Cozia. Din mersul trenului spre Turnu a reușit să fotografieze frumusețile de basm.

Netzhhammer a dorit să viziteze Mănăstirea Turnu, aflată la distanță de doi kilometri de Mănăstirea Cozia. Iată cum descrie locul: „De ani de zile cunosc acest colț-șor fermecător, situat departe de lume, în care se află chiliile simple ale mănăstirii și biserița bogat pictată pe dinafară și pe dinăuntru. O pace de nedescris domnește aici și o liniște profundă, binefăcătoare, întreruptă doar de susurul râului din apropiere și de cântecul păsărilor, cărora le aparțin înălțimile splendid împădurite și pășunile pline de seve. Nu miră pe nimeni faptul că episcopul ortodox de Argeș și-a stabilit reședința de vară în acest colț, care a avut parte de darurile cele mai pitorești ale unei naturi atât de plăcute”.^[38]

Pleacă de la Mănăstirea Turnu pentru a continua vizita la mănăstirea Stănișoara. Remarcă un tânăr călugăr care ștergea praful de pe cărțile liturgice vechi, „adevărate piese valoroase într-un muzeu”.^[39] Însoțit de călugărul de la Turnu urcă timp de trei ore drumul pentru a ajunge la Stănișoara pe care arhiepiscopul o descrie admirabil: „într-o pitorească regiune stâncoasă, cu un pârâu care se prăbușea zgomotos în adânc, zărind de departe turlele mănăstirii Stănișoara, înghesuită între niște piscuri acoperite de păduri, plăcerea ne-a fost tulburată de un nor care tocmai trecea pe acolo, turnând o ploaie mărunță peste peisajul montan. Aici sus ne-am întâlnit cu niște muncitori care se străduiau să repare poteca abruptă de pe stânci, măcar pe porțiunile ei cele mai periculoase și mai grele. La mică distanță, sus intrarea la mănăstire, pătrunzi într-o vâlcea acoperită de păduri prin care clipește un pârâiaș zglobiu, cu apele răsfirate printre pietrele acoperite de mușchi, făcând salturi spectaculoase pe știrba roată distanțată a unei mori aflate în paragină. În luna lui Florar și pe timpul verii calde, pe aici ai parte cu siguranță de o mare desfătare!

După un ultim urcuș pieptiș, am intrat în incinta mănăstirii prin arcul larg al porții, unde un băiat desculț, îmbrăcat cu rasă de călugăr, se străduia să spargă niște bușteni. Câinii au început să latre, dar au fost potoliți

imediat de diferite persoane. Prima impresie era una destul de bună. Două cărți poștale ilustrate mai vechi mă făcuseră să mă aștept la un cadru montan mai sever, sălbatic și să văd niște chilioe sărăcăcioase de călugări; dar acum mă aflu în curtea unei mănăstiri, în mijlocul căreia se aflau nu doar o biserică frumoasă, aproape terminată, ci și o terasă masivă, la stânga, care ducea spre chiliile monahale construite în stil românesc. La dreapta în curte se află o clădire deosebită, destinată trapezei.

Clădirea principală situată vis-a-vis de intrarea în biserică, are un nivel asupra parterului, de-a lungul căreia se întinde un pridvor frumos. După vizitarea bisericii, am fost rugat de arhondac (călugărul însărcinat cu primirea oaspeților) să urc până acolo, unde am fost condus în două încăperi mobilate simplu, dar cu gust. Acestea sunt camerele destinate episcopului, care uneori călătorește de la reședința sa de vară de la Turnu până la această mănăstire situată la mare altitudine”.^[40]

Starețului era plecat la un metoc la Jiblea, localitatea care aparținea de Călimănești. În mănăstire viețuiau 40 de călugări. Cu ani în urmă respectau rostul Athosului. Femeile aveau interdicție de a intra în mănăstire. Dezvoltarea turismului a schimbat obiceiurile și s-a renunțat la restricție. Netzhhammer ne informează că la masă s-a servit un păhărel de țuică și fasole cu mamaligă.

De la Mănăstirea Stănișoara a revenit la Turnu unde admiră „o stâncă masivă”, „Masa lui Traian”, denumire după marele împărat al Romei care în drum spre Sarmisegetusa a trecut pe Valea Oltului cu oștile sale. În așteptarea trenului admiră „peisajul de o frumusețe unică și cu priveliștea mănăstirii Cozia așezată pe o linie înclinată spre Olt și încadrată de copaci puternici”.^[41]

Interesul arhiepiscopului Netzhhammer pentru Râmnicu Vâlcea era legat și de parohia catolică Bărăția. La începutul lui iulie 1906 a efectuat o inspecție riguroasă a bunurilor, registrelor de facturi, etc. Parohul Josef Banov i-a prezentat arhiepiscopului imobilele, locuințele Bărăției închinată și magazinele.

Ca ierarh al Bisericii catolice din România Netzhhammer a făcut vizite protocolare autorităților vâlcene, prefect, primar, episcopului ortodox dr. Athanasie Mironescu și șefului organizației Partidului Liberal, politicianul Crăsnaru.

A vizitat podgoria Bărăției, aflată în zona de nord a Râmnicului la distanță de o oră. Netzhhammer a ținut să vadă și depozitul de lemne de la Brezoi de pe Lotru „unde întreținea o misiune”. A fost un prilej de a se opri la Călimănești, Căciulata, „pentru a sorbi izvoare minerale”, la Cozia unde vizitează biserica domnească și Mănăstirea Turnu. La întoarcere a vizitat Ostrovul „cu sihăstria pitorească și cu frumoase amenajări, îngrijite

de grădinarul Dubois".^[42] La Râmnicu Vâlcea, la Bărăție a construit o nouă clădire pentru un spațiu comercial și hotel și a restaurat clopotniței.^[43]

Pe 3 iulie 1911, Netzhammer vizitează Olăneștiul despre care consemnează în *Jurnal*: „Olăneștiul cu cele două hoteluri ale sale (cel mare și cel mic) se află într-o mică căldare a văii, înconjurat fiind de dealuri și munți acoperite de păduri dese și bogate. Bogăția acestei stațiuni încă tinere o formează numeroasele sale izvoare de apă minerală bogate în săruri, care conțin iod, brom și sulf. Nu toate izvoarele sunt amenajate, unele fiind chiar primitive, filoanele principale însă asigurând alimenta-rea permanentă cu apă de tratament”.^[44]

Interesul pentru Râmnicu Vâlcea era legat și de viile pe care arhieceza București le avea. Respectivul vii fuseseră preluate în 1863 de la franciscani. Ulterior au fost dezvoltate și modernizate. Unde nu se afla vie s-au plantat pomi fructiferi.^[45]

Aducând în atenție pagini din opera lui Raymund Netzhammer exprimăm convingerea că cititorul nostru apreciază valoarea informațiilor pe care ni le-a

lăsat ilustrul arhiepiscop. Spiritul de observație și talentul literar l-au ajutat să redea realități din eparhia Vâlcea. Nu s-a sfiit să viziteze mănăstiri, să cunoască monahismul românesc, să aprecieze viața monahală la valoarea reală. A evaluat din perspectivă antropologică lumea satelor și orașelor vâlcene așa cum era la începutul secolului al XX-lea.

THE DIOCESE OF RÂMNIC IN THE WORKS OF THE CATHOLIC ARCHBISHOP OF BUCHAREST RAYMUND NETZHAMMER (1900-1902; 1905-1924)

Abstract: The articles focuses on the travelling notes made by Archbishop Raymund Netzhammer in his *Journal* and other writings about the diocese of Râmnic, especially concerning the monasteries he visited.

Keywords: Raymund Netzhammer; Dintr-un Lemn Monastery; Arnota Monastery; Bistrița Monastery; Turnu, Stănișoara and Ostrov Monasteries.

NOTE

[1] Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

[2] Raymund Netzhammer, *Episcop în România într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, Vol. II, Ediție realizată de Nikolaus Netzhammer în colaborare cu Krista Zach, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 78.

[3] *Idem*, Volumul II, pp. 853-1737.

[4] *Ibidem*, Vol. I, p. 14.

[5] *Ibidem*, p. 80.

[6] *Ibidem*, p. 82.

[7] Apud Arhiepiscop R. Netzhammer, *Ore de conversație cu Regele Carol*, în Al. Tzigara-Samurcaș, *Din viața Regelui Carol I. Mărturii contemporane și documente inedite*, Fundația Regelui Carol I, 1939, p. 231.

[8] *Ibidem*.

[9] Raymund Netzhammer, *Din România. Incursiuni prin această țară și istoria ei*, Vol. I, Introducere la ediția românească de Violeta Barbu, Traducere George Guțu, Editura Humanitas, București, 2010, p. 46.

[10] *Ibidem*, pp. 46-48.

[11] *Ibidem*, p. 48.

[12] *Ibidem*, p. 49.

[13] *Ibidem*, p. 50.

[14] *Ibidem*, p. 52.

[15] *Ibidem*.

[16] *Ibidem*.

[17] *Ibidem*, p. 53.

[18] *Vezi Mănăstirile și schiturile din județul Vâlcea*, f.a., f.l., pp. 48-65.

[19] Raymund Netzhammer, *Din România...*, p. 54.

[20] *Ibidem*, p. 56.

[21] *Ibidem*, p. 58.

[22] *Ibidem*, p. 59.

[23] *Ibidem*, p. 20.

[24] *Ibidem*, p. 21.

[25] *Ibidem*, p. 23.

[26] Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, p. 79.

[27] *Ibidem*.

[28] *Ibidem*, p. 22.

[29] Dr. Gelu Dae, Alexandru Ioan Cuza la Mănăstirea Dintr-un Lemn, în „Misiunea”, anul X, nr. 1, 2023, pp. 88-89.

[30] Raymund Netzhammer, *Din România*, Vol. II, pp. 20-24.

[31] *Ibidem*, p. 24.

[32] *Ibidem*, p. 25.

[33] Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, Vol. I, p. 179.

[34] *Ibidem*, p. 26.

[35] *Ibidem*, p. 27.

[36] *Ibidem*, p. 28.

[37] *Ibidem*, pp. 28-29.

[38] *Ibidem*, p. 12.

[39] *Ibidem*, p. 14.

[40] *Ibidem*, pp. 14-16.

[41] *Ibidem*, p. 18.

[42] Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, Vol. I, p. 116.

[43] *Ibidem*, p. 160.

[44] *Ibidem*, p. 320.

[45] *Idem*, *Episcop în România*, Vol. II, p. 1206.